

La revolució de juliol de 1936 al Vallès Oriental: dietari d'un propietari rural

Treballs

Jordi Planas i Maresma

L'accés a la propietat de la terra, que fou la reivindicació més important dels pagesos durant els darrers segles, no fou assolida a Catalunya fins al moment de la Guerra Civil. Després d'un intent de legislació en aquest sentit per part del Govern de la Generalitat amb la Llei de Contractes de Conreu (1934), que el boicot dels grans propietaris i de la Lliga Catalana va deixar sense efecte, aquella vella aspiració només es va poder satisfer enmig del clima de violència i d'anarquia que va portar la guerra, i de l'esperit de revenja per la repressió que va seguir el 6 d'octubre de 1934.

Sufocada la insurrecció militar a Catalunya i aprofitant que molts propietaris havien fugit en esclatar la revolució, els pagesos van deixar

de pagar-los les rendes i, fent-se càrrec de les contribucions, es convertiren *de facto* en els propietaris de les terres que tenien arrendades. La Generalitat, per mitjà de diversos decrets, legalitzaria aquesta situació a la qual s'havia arribat espontàniament per fets consumats: primer, emparant l'ocupació de finques (5 agost de 1936) i reconeixent als arrendataris i als parcers el dret a obtenir la propietat de la terra que haguessin cultivat durant almenys sis anys (16 agost de 1936); després, suspent la vigència dels contractes de conreu preexistents i obligant els arrendataris a fer-se càrrec de les contribucions (1 gener de 1937); i més tard, legalitzant les expropiacions sense indemnització dels propietaris considerats «facciosos», és

a dir que haguessin participat directament o indirecta en el moviment sediciós contra el Govern de la República (14 juliol de 1937)¹.

Els expedients que instruïen aquests sindicats per tal que el propietari de la finca fos declarat «faccios» aporten algunes vegades una documentació molt interessant. En el cas que ens ocupa, l'expedient de responsabilitat contra Pere Duran i Plantada i el seu fill, Josep M. Duran i Girbau, conté «una memòria que vol ésser objectiva sobre els fets que segons ell motivaren l'alçament i el desenvolupament d'aquests durant els primers dies»². Es tracta d'un dietari de Josep M. Duran sobre els fets revolucionaris que es produïen a la comarca, segons arribaven al seu coneixement, mentre va romandre amagat a la finca de can Plantada de l'Ametlla. El fet que hi constessin els noms o els sobrenoms d'alguns membres dels comitès, «amb la bona intenció segurament —segons l'informe— de recordar-los en ocasió propícia en que els amics i *sublevats*, del Duran i Plantada i del Duran i Girbau, tornessin a regir (?) els destins de la Nació o de la República», permetia considerar-lo una prova de la «facciositat» de Josep M. Duran. Aquest havia abandonat la seva residència de Caldes de Montbui, poc després de ser declarada la subversió militar, per refugiar-se primer a can Plantada i després a Barcelona.

Vista actual de can Plantada, a l'Ametlla del Vallès. Durant la Guerra Civil, la finca fou confiscada per la Junta Municipal Agrària i utilitzada per allotjar-hi refugiats. (Fotografia: Jordi Planas).

Aquest dietari, que s'ha conservat incomplet (fins al 7 d'agost de 1936) en vuit quartil·les manuscrites a doble cara, fou confiscat a Josep M. Duran en un registre de la seva casa de Caldes —la qual fou ocupada durant la guerra per les Joventuts Llibertàries— i adjuntat pel Consell Municipal de Caldes a l'expedient obert contra Josep M. Duran. L'expedient fou instruït l'octubre de 1937 per la Junta Municipal Agrària que presidia l'alcalde de l'Ametlla, a instància de la delegació local de la Unió de Rabassaires, per tal d'apropiar-se de la finca de can Plantada, la més important de la localitat³, amb una extensió de

L'expedient per a la confiscació de la finca fou instruït per la Junta Municipal Agrària de l'Ametlla a instància de la delegació local de la Unió de Rabassaires.

- 1 Vegeu BERNECKER, Walther L. (1982): *Colectividades y revolución social. El anarquismo en la guerra civil española, 1936-1939*. Ed. Crítica, Barcelona, especialment pàg. 152-169.
- 2 Generalitat de Catalunya, Departament d'Agricultura: Expedient de sotmesos a responsabilitat (l'Ametlla del Vallès, Vallès Oriental), 1937, núm. 3. Aquesta documentació, que es troba actualment a l'Archivo Histórico Nacional de Salamanca (Secció Guerra Civil, lligall 258), és consultable a l'Arxiu Nacional de Catalunya de Sant Cugat del Vallès (microfilm 179).
- 3 La finca de can Plantada fou heretada per Pere Duran del seu oncle Josep Plantada i Vidal, el qual va morir el 7 de juliol de 1898 sense descendència, tot i que la seva afillada Concepció Vergés també va heretar algunes terres de la seva propietat (testament autoritzat per Francesc de S. Maspons, 27 de febrer de 1897). El terreny de la finca que es proposaven expropiar, és a dir, la part compresa en el terme municipal de l'Ametlla, es distribuïa en: - regadiu: 7 quarteres - vinya i secà: 124 quarteres, 8 quartans i 6 picotins - bosc: 129 quarteres - prat: 2 quarteres - erm: 7 quarteres; amb una casa de dos pisos d'una superfície aproximada de 1.000 m² (valorada aleshores en 30.000 ptes.) i una altra casa d'un pis de 96 m² (valorada en 3.000 ptes.). L'any 1935, el líquid imposable a aquesta part de la finca era de 6.310 ptes. (Am. 1935, ACA). Amb la part del terme de Santa Eulàlia de Ronçana, el líquid imposable total s'aproximava a les 10.000 ptes., fet que permet catalogar-la entre les vint finques més importants en riquesa rústica de tota la comarca del Vallès Oriental.

terreny tan sols dintre d'aquell terme de prop de 100 ha. La finca fou ocupada pels rabassaires el 24 d'agost de 1936, d'acord amb el Decret del conseller de Justícia i Dret de la Generalitat de 5 d'agost de 1936; i per legalitzar-ne la possessió, els rabassaires s'acollien ara al Decret del conseller d'Agricultura de 14 de juliol de 1937, que disposava l'apropiació, per part de la Generalitat, de totes les finques rústiques pertanyents a elements considerats facciosos, per ésser cedides consegüentment, per a llur explotació, als arrendataris o treballadors agrícoles que les conrea- ven en el moment de la insurrecció militar. L'expedient s'instruïa contra el propietari de la finca, desaparegut, i «pel cas que'l Pere Duran i Plantada hagi mort, com suposen els seus familiars, i l'hagi d'heretar el seu esmentat apoderat, fill i presumpte hereu Josep M. Duran i Girbau, també aquest podrà demostrar-se com era un element facciós cent per cent i com amb el seu obrar, indirectament afavoria l'element repugnant que s'aixecà contra el poder legítim de la República el 18 de juliol de 1936».

Efectivament, Pere Duran i Plantada havia estat assassinat el 19 de desembre de 1936 a Montcada, «un nom tràgicament cèlebre els primers mesos de la guerra ja que en el seu cementiri s'executaren varis centenars de persones»⁴. Comptava aleshores 81 anys. Pere Duran

Can Duran: casa pairal d'una família terratinent amb cinc segles de tradició a Palau-solità. (Fotografia: VENTURA, Lluís (1989): El nostre poble, ara!, Raima, Moià, pàg. 23).

era el descendent d'una família terratinent amb una llarga tradició — que es remunta almenys al segle XV— a Palau-solità i Plegamans, localitat de la qual fou alcalde en dues ocasions (1902-1903 i 1912-1913), com també ho fou el seu fill Josep M. (1916-1917 i 1920-1922)⁵. Amb la seva finca de can Duran, a Palau-solità, i havent heretat al final del segle XIX la de can Plantada, a l'Ametlla, posseïa un dels patrimonis rurals més importants del Vallès; i exercint la seva condició, s'havia destacat en l'organització patronal dels propietaris agraris: fou un dels impulsors de la Cambra Agrícola del Vallès i era membre de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI), l'entitat que, d'ençà de la seva fundació en 1851, agrupava els principals propietaris rurals de Catalunya⁶.

El seu fill Josep M. Duran i Girbau, amb formació de perit agrícola, també participà activament en l'associacionisme agrari dels propietaris del Vallès: fou membre de la junta

4 VILLARROYA, Joan (1988): *Violència i repressió a la reraguarda catalana, 1936-1939*. Tesi de doctorat, Universitat de Barcelona, pàg. 862. Amb Josep M. Solé, ha publicat l'estudi amb el títol *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)*, 2 volums. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989-1990. Solé i Villarroya donen l'explicació següent de l'alt nombre de víctimes que hi hagué en aquella localitat: «La situació de Montcada, en una cruïlla de carreteres, i el contacte amb comitès i patrulles de tota mena esperonen l'acció repressora dels homes d'acció del poble, que col·laboren amb piquets d'execució que actuaven al cementiri i que van convertir aquest indret en el lloc de Catalunya on foren assassinades més persones» (*Op. cit.*, pàg. 356).

5 El cognom Duran ja apareix en el fogatge de 1470. Vegeu: BUSQUETS i MOLAS, Esteve (1970): *Plegamans. Una història de deu segles*. Barcelona, pàg. 193.

6 En els anys trenta, Pere Duran figurava entre els vint primers contribuents de rústica de la comarca, el primer de l'Ametlla del Vallès i el quart de Palau-solità, segons el nostre recompte. Formà part de la junta directiva de la Cambra Agrícola del Vallès els anys 1909-1911. Vegeu PLANAS, Jordi (1991): *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental/4, Vilassar de Mar. Sobre l'IACSI, vegeu especialment: CAMINAL, Montserrat (1989): «La fundació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre: els seus homes i les seves activitats (1851-1901)», a *Recerques*, núm. 22.

de la Unió de Colliters d'Avellana del Vallès i de la junta de la Delegació de la Cambra Agrícola a Caldes de Montbui; i —ja en el període republicà— formà part de la junta directiva de la Cambra Agrícola del Vallès i de l'Associació de Propietaris del partit judicial de Granollers, de la qual fou el secretari. Aquesta darrera associació, que l'any 1935 comptava amb un nombre de 163 associats, fou creada seguint les orientacions dels dirigents de l'IACSI, que veien amb autèntica alarma l'organització autònoma de la pagesia a l'entorn de la Unió de Rabassaires i el perill que el Govern de la Generalitat, en mans d'ERC, fos procliu als seus interessos. La Cambra Agrícola del Vallès, que havia nascut l'any 1901 amb una voluntat d'enquadrar sota uns mateixos ideals els propietaris i els pagesos, va acabar donant pas l'any 1935 a una associació estrictament patronal: en la darrera reunió que celebrà, els seus dirigents proposaren posar fi al caràcter mixt de l'associació i replegar-se en la defensa dels interessos de la propietat, «perquè les circumstàncies d'avui dia no són les d'anys enrera perquè en èpoques precedents no's coneixien els conflictes que actualment commouen el nostre país»⁷.

En l'expedient obert als propietaris de can Plantada, les organitzacions polítiques i sindicals de l'Ametlla (ERC, PSUC, el Sindicat d'Oficis Varis d'UGT i el Sindicat Agrícola Cooperatiu, presidit per l'alcalde de l'Ametlla i president de la Junta Municipal Agrària) reconeixien que no podien afirmar que col·laboressin directament amb l'aixecament, però consideraven que indirectament sí que afavorien «l'element

7) Dimecres dia 29. (16)
 Passem el dia escoltant la ràdio que sembla indicar victòries dels milicians. Tenim fe notícies de la creua de ^{la capella} ~~la capella~~ de l'ermita del ~~del~~
 Circulen versions contradictòries sobre la sort d'En Galceran. A la Garriga van assassinar el pare i el fill de la torre del Pader, per la unió que continua l'ofensiva contra els capellans.

 Dijous dia 30.
 Al matí anem a Calds. Tot hom espantat. En elletat en aviss de la suspensió que fan pels obrers sense treball i un índica que veig a veure el comite' revol. per tot d'indicar-lo hi que ja pagarem alguna cosa. Tot ben rebut.
 Al mitgorn venen el avís de l'Alcalde i ens expliquen tot el que hi ha passat. Ens donen notícies de la gran situació de Barcelona. A la tarda tornem a Calds per fer entrega al comite de 150 ptes. Ens donen les gracies i el caraclemente "salut". A Calds es nota una certa agitació. Hi ha barricades i autotralladors i molta gent armada. Ens donen la notícia de l'assalt ^{de l'assalt} a la Generalitat realitzat el dia del dit del 28 al 29. A Barcelona s'adona a empipar-se la situació.
 A tot arreu els patrons han de pagar tot el jornal als treballadors tot hi que no treballen. A Cal Pruneda els hi van requerir que en tots els punts que els porten a Barcelona.

repugnant que s'aixecà contra el poder legítim de la República el 18 de juliol de 1936». Segons el seu informe, Pere Duran «era un home absolutament de dretes i no pas de les dretes passives sinó d'aquelles dretes incubadores del moviment subversiu del 18 de juliol del 1936», i aportaven, com a proves, alguns testimonis de l'Ametlla que afirmaven que, a les vigílies de les eleccions del 16 de febrer de 1936, Pere

El dietari de Josep M. Duran i Girbau: fragment del manuscrit original.

7 Acta de la reunió del 31 de gener de 1935, citada a *Propietaris organitzats...*, pàg. 177.

Duran pretenia que «si el cos electoral no els atorgava (als gil-roblistes⁸) la victòria ells se la prendrien», i el testimoni d'un arrendatari de can Plantada, que assegurava que «en períodes electorals aquest li portava la candidatura per a votar *no pas homes lliberals i republicans* sinó elements que defensaven la propietat de la terra per a qui l'explotava amb la suor dels demés». Davant la contradicció aparent que, amb l'adveniment de la República, se l'hagués nomenat jutge municipal suplent de Palau-solità, adduïen que havia estat nomenat per unes autoritats políticament molt dubtoses: «cal que's tingui en compte —advertien en l'informe— l'existència en el susdit poble, de dos grups d'esquerrans, un format per esquerrens republicans autèntics i l'altre format pels aprofitadors de tots els moments que no són altres que'ls del conglomerat dictadura-ligüero-

cedistes, el qual conglomerat sent una debilitat pels Duran pare i fill»⁹. Respecte a Josep M. Duran i Girbau, presentaven com a prova de la seva «facciositat» el tracte despòtic que dispensava —com a apoderat del seu pare en l'administració dels seus béns— als censataris, als parcers i als arrendataris «que no volien acceptar-li les condicions honoroses i draconianes que'ls imposava en els tractes», tot seguint les consignes de l'Institut Català de Sant Isidre; i asseguraven que arran d'aquestes qüestions una vegada havia hagut d'abandonar la seva casa de Caldes «doncs el poble amotinat davant la mateixa, volia executar-lo». No tenim cap constància d'aquest extrem, però sabem que a Caldes Josep M. Duran s'havia significat en la política local, i particularment amb relació al problema rabassaire. Segons ell, «no existiria problema si no fos la baixa política que el crea i

l'enverina continuament [...] si no haguessin sigut les fortes campanyes demagògiques en profit d'uns quants vividors en omplir llurs calaixos de bufets dels diners dels mateixos rabassaires, automàticament s'hauria resolt el problema amb imparcialitat i amb la força dels números»¹⁰. El Consell Municipal de Caldes, en la seva declaració inclosa en l'expedient, manifestava que, «de no haver-se produït la seva deserció voluntària del poble de Caldes, en el seu temps ja hauria estat denunciat per a sotmetre'l a la disposició dels Tribunals de Justícia»; i aportava com a prova de la seva posició ideològica el dietari que, pel seu valor de testimoni viu dels primers dies de la revolució de 1936 a la comarca, transcrivim a continuació. Aquestes ratlles que l'han precedit només volien ser una presentació contextualitzadora del document.¹¹

8 A partir de 1934, molts propietaris agraris afins a la Lliga Catalana van passar a l'òrbita de la CEDA, per mitjà del partit Acció Popular Catalana, dirigit pel propietari vallesà i president de l'IACSI Josep Cirera i Voltà. Segons l'expedient de responsabilitats que se'ls va instruir, els Duran, pare i fill, eren «elements de Lliga Catalana primer, cedistes després i col·laboradors entusiastes de la seu dels isidristes [IACSI]».

9 Efectivament, sobre les autoritats de Palau-solità durant la guerra, apareix a la *Causa general de la revolució marxista en Barcelona y su provincia* l'explicació següent: «Desde el momento en que las izquierdas moderadas rigieron la vida local, antes que favorecer a los rojos, se puede afirmar que su actuación fué de colaboración con la Causa Nacional, toda vez que el propio alcalde D. Florencio Nualart Permanyer, tuvo escondidos en su domicilio algunos soldados desertores del ejército rojo y despedía a cajas destempladas a los Agentes de Policía que el Gobierno rojo mandaba para efectuar registros, para la busca y captura de los emboscados, a pesar de las amenazas de los mismos» (Citat per VILLARROYA, J., tesi, pàg. 862).

10 DURAN, Josep M.: «Mirat des de dalt», a *La Veu de la comarca calderina*, Setmanari Portantveu de l'Agrupació Catalanista de Caldes de Montbui, núm. 1, el 22 d'octubre 1932. Aquest article va rebre més tard una resposta contundent en el periòdic *Farell*, portantveu d'ERC a Caldes: BANUS, Gabriel: «Un rabassaire als Srs. Duran i Cusiné», a *Farell*, el 24 de desembre 1932. Precisament l'autor de la resposta era membre del Consell Municipal de Caldes que declararia la «desafecció al règim» de Josep M. Duran, amb motiu de l'expedient per a l'apropiació de can Plantada.

11 Cal insistir que es tracta de notes preses en el moment dels fets, en la mesura que arribaven al seu coneixement, tot i que -com es veurà- les informacions són en general força fidedignes; i que la transcripció ha respectat en tot moment l'ortografia original de les notes. Amb les anotacions que hem incorporat al text hem procurat contrastar o completar aquestes informacions amb els estudis sobre el tema de la Guerra Civil, amb la premsa de l'època, amb la consulta de la *Causa general de la revolució marxista en Barcelona y su provincia* (AHN, Fondos Contemporáneos, caja 1591-1), que ens ha facilitat amablement Joan Garriga i, sobretot, amb el recurs de la memòria oral de diverses persones, a les quals, des d'aquí, també volem testimoniar el nostre agraïment personal.

EL DIETARI DE JOSEP M. DURAN i GIRBAU (18 de juliol-7 d'agost de 1936)

Dissabte, dia 18 de juliol

Hem arribat ja al dissabte dia 18 de juliol. L'efervescència política produïda per l'assassinat del senyor Josep Calvo Sotelo president de «Renovación Española» continua sense minvar, de tal manera que l'angoixa comença a apoderar-se dels bons ciutadans per la temença d'un cop d'estat d'extrema dreta o d'extrema esquerra, doncs la justícia des d'un temps ençà es fa al carrer i és la pistola qui decideix la qüestió, fent-se la situació insostenible. Es aquest dissabte dia 18 de juliol que comença la rebel·lió contra aquest estat de coses, quin aixecament es apoïat per les forces de l'exercit.

La nit del dissabte al diumenge fins a 2 quarts de dues la passem escoltant la radio.

Diumenge, dia 19

Anem a Missa a l'Ametlla i el Sr. Mas i Serracant ja ens dona la notícia de la revolució a Barcelona. Impaciència per l'esdevenidor.

A la tarda anem a l'Ametlla però ningú sap res. Tothom està desorientat. Decrets disolent l'exercit revoltós i llicenciant els soldats de les dites tropes:

<<De acuerdo con el consejo de ministros y a propuesta del de la guerra vengo en decretar lo siguiente: quedan disueltas las unidades del ejército cuyos cuadros de mando se han colocado frente a la legalidad republicana>>

Manuel Azaña
Casares Quiroga

Dilluns, dia 20

Al matí es senten canonades de Barcelona. Tenim notícies d'incendis d'esglésies a Barcelona. Els pots de la llet dels masovers son tornats.

A la tarda anem al [il·legible] i allí tenim notícies de que a Barcelona son cremades totes les esglésies i que hi ha una infinitat de morts. Se senten moltes canonades. La radio anuncia la rendició del general Goded i de tot l'exercit a l'ensem que demana locals per a hospitals i material sanitari. Decret paralitzant les operacions i establint la moratoria per 48 hores.

Dimarts, dia 21

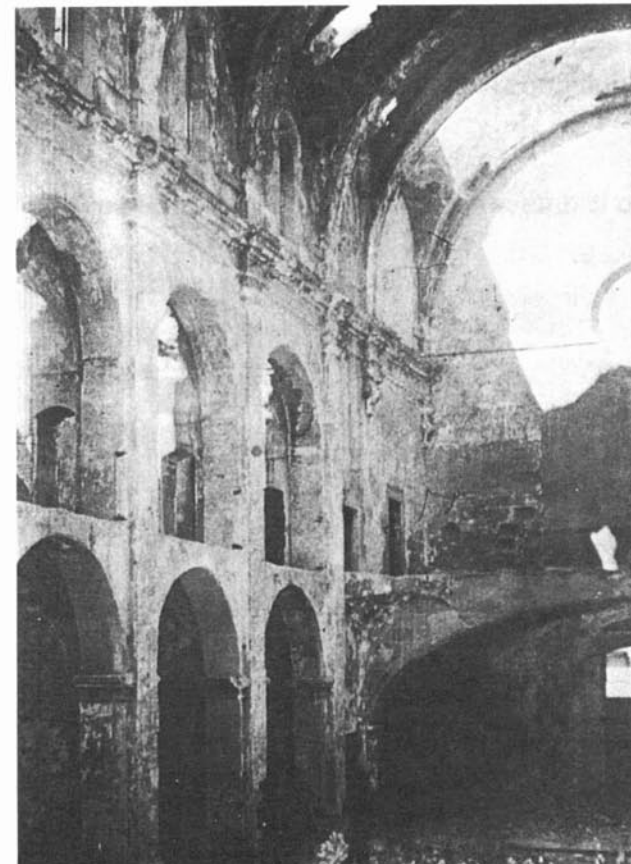
Es la C.N.T. i la F.A.I. qui domina. Em donen compte de l'assassinat d'en Puntas i de que a Granollers absolutament totes les esglésies i convents han estat cremats¹². Elements de la FAI i CNT distribuïts en camions blindats i ametralladores i revolvers i escopetes assalten els pobles i cremen les esglésies. Tenim notícies d'haverse cremat les esglésies de Llerona, Corró de Vall, La Garriga i algunes altres.

La radio anuncia la rendició de Fanjul i amb totes les forces de l'exercit de Madrid. Estan en poder dels feixistes un gran nombre de províncies espanyoles, Marroc, Canaries i Balears. Decret expulsant els funcionaris facciosos i prorrogant la moratoria fins el 26 inclusiu.

Fam a Barcelona. Ordre de la Generalitat incautant-se dels edificis religiosos. Decret de Companys establint les milícies armades antifeixistes.

12 El procurador dels tribunals Manuel Puntas i el seu fill Josep M. eren membres del Requetè de Granollers, que, segons Claudi Colomer, s'havia organitzat per recolzar l'aixecament militar. El pare fou mort a Montcada el 14 d'octubre de 1936, juntament amb el President de la Comunió Tradicionalista de Granollers, Francesc Xavier Riera i Marsà. El fill fou detingut el mateix 19 de juliol i conduït al vapor Uruguai, d'on fou tret més tard per matarlo. (Per a les declaracions de Claudi Colomer, vegeu: *Estilo* núm. 48, 1941. Sobre la situació revolucionària a Granollers, vegeu: GARRIGA, J. et al. (1989-1990): *Granollers 1936-1939: Conflicte revolucionari i bèl·lic*, 2 volums, Ed. Oikos-Tau, Vilassar de Mar.)

Tal com consta en el dietari, l'església parroquial de la Garriga fou cremada el 21 de juliol de 1936. Més tard, el comitè revolucionari local va ordenar la seva destrucció total per a ampliar la plaça, si bé van sobreviure les parets mestres i la façana. (Foto: BENZEKRY, Albert (1994): *La Garriga. Dia a dia, Aquí, la Garriga*, pàg. 1016.)

- 13 Can Pallàs i can Gafa eren dues finques del terme de Santa Eulàlia: la primera era propietat de Montserrat d'Alòs, filla dels marquesos de Dou, i la segona, del propietari resident a Caldes de Montbui Francesc de Paula Torras i Sayol. Francesc Torras fou un dels dirigents de la Cambra Agrícola del Vallès i de la seva delegació de Caldes. Més tard, des de 1918, fou president del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Caldes i, des de 1934, president de l'Associació de Propietaris del partit judicial de Granollers. Fins a l'adveniment de la República fou caporal dels sometents del partit judicial de Granollers i fou alcalde de Caldes de Montbui de 1907 a 1909, i altra vegada de 1924 a 1930.
- 14 Es refereix molt probablement al fill d'Antoni Mayol i Pont, un dels grans propietaris rurals de Palou i dirigent de la Cambra Agrícola del Vallès.
- 15 Mn. Ramon Bordas i Mallol consta que fou mort el 24 de febrer de 1937 (VILLARROYA, J., tesi, pàg. 877).
- 16 Aquí hi afegia, ratllat: «doncs es la del nostre [...]».
- 17 Francesc Sagalés i Serra era propietari d'una empresa de transports a Caldes de Montbui.
- 18 Es refereix a Jesús Jorba i Pont, veterinari militant de la CNT-FAI i capítost del comitè de Santa Eulàlia de Ronçana. Morí l'any 1938 en un enfrontament intern.

Can Brustenga, una de les cases pairals més importants de Santa Eulàlia de Ronçana. Durant la guerra fou saquejada i convertida, primer, en escola i, més tard, en caserna militar. (Foto: Àrea d'Història i Art Medieval i Modern, Museu de Granollers).

Dimecres, dia 22

Al matí escoltem la radio essent la nota mes destacada la continua demanda de material sanitari, hospitals, practicants, metges, etc. Des de la Generalitat es demanat als funcionaris del canyet que recullin urgentment els caballs morts pel carrer i que es recullin immediatament les escombraries.

A la tarda anem a Can Pallàs i després a Can Gafa¹³, on ens donen compte de l'incendi de la Santa Majestat i església de Caldes, el Santíssim del Remei i ens diuen que els escolapis i germanes Carmelites ja treien els mobles al carrer per esser cremats després per elements de la F.A.I. Sabem també que a Barcelona no ha quedat cap església i que la catedral i palau episcopal ha estat destruït per mitjà de l'aviació. Al tornar a Can Pallàs trobem el fill d'en Mallol de Granollers que anava amb un altre, tots dos mal vestits amb un sac a l'esquena i estripats i molt espantats, que fugen de Granollers en poder dels anarquistes¹⁴.

Mort del Rector de Mollet i rapte del de Palou¹⁵. Avui son cremades les esglésies de Palou, Llissa, Caldes, Bigues, etc. i cal remarcar la de l'Ametlla []¹⁶.

Crema de Montserrat i decret de la Generalitat incautantse dels edificis tots a la montanya.

De Barcelona anuncien la sortida de les 2 columnes de les Milícies cap a combatre la rebel·lió de Zaragoza. De Madrid diuen: 1. Rendició d'Alcalá; 2. Altres notícies de poca importància; 3. Decret creant una Junta amb tots els poders sobre les províncies de Valencia, Alicante, Castelló, Murcia, Albacete i Cuenca, per tal de donar reforços al govern. Les altres províncies estan revoltes.

Dijous, dia 23

El matí el passem escoltan poques vegades la radio.

A la tarda, quant estic escrivint aquesta memoria, em dono compte des d'aquí Can Plantada de l'incendi pels anarquistes de l'Església de Santa Eulàlia. Son les 5 i 10 minuts exactes. Fins a les 9 del vespre crema. Can Ramoneda de Granollers es el cuartel general de la FAI.

Divendres, dia 24

Al matí crema la capella de Can Brustenga. Ens comuniquen que aniran a cremar les de Sant Simplicí i Sant Cristofol i la requisada dels autos d'En Segalés¹⁷.

Es tornen a cridar a files les tropes disoltes amb motiu de la insurrecció. A la tarda son cremades les capelles de Sant Simplicí i Sant Cristofol i Sant Vallerià. Sobre les esglésies cremades oneja la bandera del govern. Quant anavem a Can Donat no hi podem arribar perquè estaven requisant l'auto d'en Barbany. Al davant dels pistolers hi va el manescal de Santa Eulària¹⁸. Treiem lo de mes valor de la nostra capella. Vivim sempre vigilant amb l'ai al cor. Les notícies del vespre de la radio semblen indicar victories dels militars feixistes.

Can Terrés, a la Garriga: el pati, en una fotografia dels anys trenta. (Foto: Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, 1932, pàg. 148.)

Dissabte, dia 25

Seguim sense que la radio dongui notícies dels combats a Espanya.

Es incendiada l'Església de Puiggraciós. A l'Ametlla es parla insistentment de la possibilitat d'incendi de la capella de Can Plantada. Corre el rumor de l'incendi de la de Can Camp, pero despres es desmentit¹⁹.

El papa tot el matí el passa al bosc per temor dels pistolers. A la tarda jo i ell ens anem també cap al bosc.

No se sap aont es En Brustenga. S'ha dit que l'han mort, que esta pres i per fi que ningú sap on es²⁰.

S'anuncia la sortida de la 4a columna cap a Zaragoza.

Un moço que ve de la Garriga diu que a les 12 del mitjdia han incendiat l'unic convent que quedava a la Garriga²¹. La capella de Can Tarrés es tirotejada i cremada²². Fins ara s'han cremat totes les esglésies i capelles d'una gran extensió desde Barcelona a Vic i desde Tarrassa i Sabadell a Granollers. Segurament tambe deuran esser-ho les altres de les altres poblacions que encara no ha vingut ningú que ho hagi pogut assegurar.

Diumenge, dia 26

Sembla que ha renascut una mica la tranquil·litat en quant a la crema d'Esglésies (es que hi ha [sic] no en queda cap). Es desmentida la crema de la capella de Can Tarrés el dissabte, pero en canvi s'assegura que ha sigut cremada avuy diumenge.

Ara les cuadrilles de la FAI i CNT es dediquen anar per les cases de pages i robar les gallines i pollastres que els hi ve bé. Els de Santa Eulalia buscan el camió d'en Barbany. Tots els cuadros religiosos i sants de Can Brustenga i de Can Barbany son arrossegats per la carretera²³. A la Garriga les sotanes i barrets dels capellans son tambe arrocades pels carrers. Al treure els altars de les esglésies per esser cremats es feren esgarriposes mofes als sants.

Tenim notícies de que a Vic els habitants oposaren molta resistència als de la F.A.I., pero que aquests en poguer'hi entrar saquejaren i destroçaren d'una manera salvatge i indescriptible totes les esglésies. Corre el rumor de l'assassinat d'en Galceran de Caldes²⁴ el qual rumor es

19 Can Camp era una de les finques més importants de l'Ametlla del Vallès, veïna de can Plantada. Era propietat de Maria Teresa Torres i Rius, membre de l'IACSI (1933) i de l'Associació de Propietaris del partit judicial de Granollers (1935).

20 Josep Brustenga i Oller era el propietari de can Brustenga, una de les finques més importants de Santa Eulàlia de Ronçana, i era també un dels deu primers contribuents de rústica de la comarca. En esclatar la revolta, va aconseguir escapar i, després d'un ensurt prop de Tona, va aconseguir arribar a la frontera francesa i passar al costat «nacional», on tingué un càrrec important dintre de la Falange. En canvi, el seu germà Francesc, que va romandre a Santa Eulàlia, amagat juntament amb un jesuïta a can Tomàs Bassa, fou descobert i mort pels guàrdies d'assalt cap al final de la guerra.

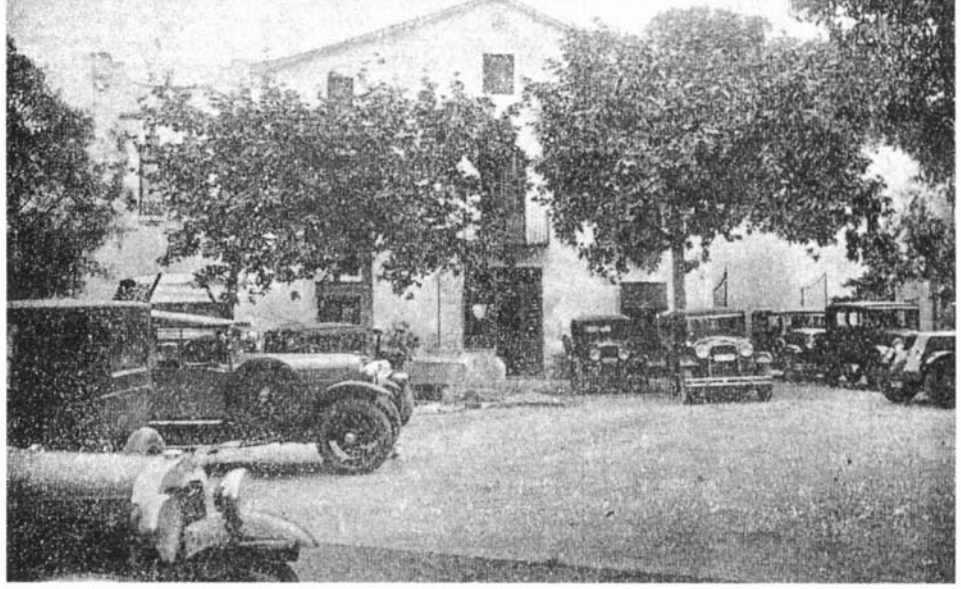
21 Sobre els successos revolucionaris a la Garriga, es pot veure: GARRIGA i ANDREU, Joan (1986): *Revolta i guerra civil a la Garriga (Vallès Oriental), 1936-1939*. L'Aixernador, Argentona. Sobre la crema d'esglésies en els primers moments de la revolució, vegeu especialment les pàgines 30-31.

22 Sobre la finca de can Terrés sabem que la casa fou requisada, que s'hi robaren mobles i molts objectes de valor històric i artístic, i que fou destruït totalment el bosc, el famós «teatre de la naturalesa» on s'havien celebrat festivals i funcions teatrals. Tanmateix no consta enlloc la destrucció de la capella (*Causa General...*). Can Terrés era la finca més important de la família Rosselló: Josep de Rosselló i Puig, mort l'any 1911, havia estat un dels fundadors de la Cambra Agrícola del Vallès; el seu fill, Carles de Rosselló i Roig, també membre de la Cambra Agrícola i de l'IACSI, era encara, l'any 1943, el primer contribuent de rústica de la Garriga (Am. 1943, ACA).

23 Can Barbany era una altra de les cases pairals més importants de Santa Eulàlia de Ronçana. Lluís Barbany i Uñó, el seu propietari, fou dirigent de la Cambra Agrícola del Vallès (1914-1916, 1925-1935).

24 Francesc Galceran i Petit era el propietari de can Prat de Dalt -una de les principals finques agrícoles de Caldes de Montbui- i fou assassinat a Cerdanyola el 24 de juliol. Francesc Galceran fou el cap local de la Unió Patriòtica durant la dictadura de Primo de Rivera i era membre de l'IACSI i dirigent de la Delegació de la Cambra Agrícola del Vallès a Caldes (1909-1910), de la qual el seu sogre i anterior propietari de can Prat de Dalt, Salvador Boquet i Vives, havia estat el president (1908-14).

- 25 Josep Rovira de Villar i Viver, un dels grans propietaris comarcals, president de la Cambra Agrícola del Vallès des de l'any 1919 i membre de l'IACSI i de la Lliga Regionalista de Granollers, fou assassinat a Montcada el 14 d'abril de 1937.
- 26 Probablement es refereix a Francesc Sala i Molas, propietari de can Corró de Caldes de Montbui, que era caporal del sometent i membre de l'IACSI, de la Cambra Agrícola del Vallès i del Sindicat Agrícola de Caldes, el qual s'havia amagat a Castellterçol. Respecte a Sagalés i a Cortés, sabem que eren dos empresaris de Caldes: el primer, com hem dit, era propietari d'una empresa de transports, i el segon, un industrial.
- 27 Mn. Isidre Gubern i Prat, rector del Remei, fou assassinat a Caldes el 15 d'agost de 1936, juntament amb dos escolapis.
- 28 Els fets de la Cartoixa de Montalegre són descrits per Josep SOLE i Joan VILLARROYA a *La repressió a la guerra i la postguerra al Maresme, 1939-1945*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, pàg. 41-43: la cartoixa fou assaltada el 20 de juliol per una munió de gent armada provinent de les poblacions veïnes, que empresonaren els membres de la comunitat que hi trobaren (al voltant d'uns 35). Mentre els portaven a Badalona, cinc foren tirotejats i dos varen morir, juntament amb el capellà de la Conreria, que també anava en el grup. Els altres foren rescatats pel Comitè de Salut Pública de Badalona, que amb elements antifeixistes de la seva confiança assaltaren la gent armada i els arrabassaren els monjos, que foren distribuïts per diverses cases de badalonins sota la protecció del Comitè fins que, dos dies després i amb la intervenció del president de la Generalitat, Lluís Companys, foren traslladats a l'estranger. Sobre aquests fets, es pot veure també: Joan MANENT (1976): *Records d'un sindicalista llibertari català*, Paris; Antoni MONTERO (1961): *Historia de la persecución religiosa en España*, Salamanca; i El Prior i Comunitat de la Cartoixa de Montalegre: «Algunes dades concretes», a *Revista de Badalona*, de 14-1-1978.

Can Rovira de Villar, a Llerona: l'any 1932, l'Institut Agrícola de Sant Isidre va aprofitar la seva tradicional «favada» per a visitar algunes de les principals cases de pagès de la comarca del Vallès. Va mobilitzar més d'un centenar de propietaris en quatre autocars i, com es veu en la fotografia, també en automòbils particulars (Fotografia: Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, 1932, pàg. 149).

després desmentit, però en canvi ens asseguren que ha estat detingut i portat a Montcada. Diuen que es busca en el rajoler i Sr. Barbany, que han mort a n'En Brustenga i agafat a Rovira de Villar²⁵.

Dilluns, dia 27

Ecoltem la radio i sembla que les columnes que van a Saragossa troben molta resistència i sofreixen moltes baixes.

Enraonem amb en Pons i ens dona compte de que li han pres el seu auto.

El masover va a Granollers i torna esparverat i diu que tot està ple dels autos i camions de la FAI i CNT amb ametralladores i fusells, i diu que crema la Rectoria de Llerona i la capella de Can Riembau, propietat de Trias de Bes.

Dimarts, dia 28

Sortim a les 4 del matí i cap a Caldes. Arriuem abans de les 7 del matí i trobem la casa sense cap desperfecte. A causa de les persianes es posaren davant de casa metralladores per tal d'esbotzar les portes, però pogueren ser convençuts

pels veïns. Han estat cremades l'església del santuari del Remei, els escolapis i les monjes carmelites i el casal fejecista, però els dits edificis no han estat destruïts exceptuant el santuari del Remei i el casal fejecista. Hi han algunes barricades i la vila està plena d'autos requisats per la FAI plens d'armes i gent amb matalassos. Tothom està molt espantat. En Galceran, agafat pels de la FAI, es conduit al tribunal de Moncada i condemnat a mort i efectuada la sentència. Son perseguits també Sala, Segalés i Cortés²⁶. El Sr. Rector del Remei es perseguit en mitj de les mofes de tots per tota la vila²⁷. Per tots els pobles els capellans son morts i martiritzats barbarament. Heus aquí una anècdota: a l'estació del Nord de Granollers els de la FAI reconeixen un frare vestit de seglar i es intimat perquè segueixi i ell coneixent lo que li espera diu: «Segueixo però ja se que abans del vespre seré al cel». Una altra: els frares de Montalegre son agafats per ordre de la FAI i CNT i els diuen: «que ens teniu d'anar a matar?, doncs si fos així ens preparariem» i els responen: «No». Els frares pugen a l'auto i a mitj camí aquest s'atura, son baixats d'ell 3 dels frares i afussellats barbarament davant dels seus

companys. Al cap de poc aquests sofrien la mateixa sort²⁸.

Els avis de Palau, sota el pretext d'amagar les creus i imatges de l'església son apallissats i el seu auto requisat. De Barcelona rebem un paperet del tiet Daniel dient-nos que estan tots be de salut tant ells com els de Can Duran que es troben a Barcelona²⁹.

Dimecres, dia 29

Passem el dia escoltant la radio que sembla indicar victories dels militars. Tenim la noticia de la crema de la capella de Sant Cristòfol. Circulen versions contradictories sobre la sort d'En Galceran. A la Garriga son assassinats el pare i el fill de la Torre del Padró per la minyona³⁰. Continua l'ofensiva contra els capellans.

Dijous, dia 30

Al matí anem a Caldes. Tothom espatat. En Clotet³¹ ens avisa de la suscripció que fan pels obrers sense treball i m'indica que vagi a veure el comité revolucionari per tal d'indicar-los-hi que ja pagarem alguna cosa. Soc ben rebut.

Al mitjdia venen els avis de Palau i ens expliquen tot el que els hi ha passat. Ens donen notícies de la greu situació de Barcelona.

A la tarda torno a Caldes per fer entrega al comité de 150 pts. Ens donen les gracies i el característic «salut». A Caldes es nota una certa agitació. Hi ha barricades i ametralladores i molta gent armada. Ens donen la noticia de l'assalt comunista frustrat a la Generalitat realitzat la nit del 28 al 29³². A Barcelona es torna a empitjorar la situació.

A tot arreu els patrons han de pagar tot el jornal als treballadors tot hi que no treballen. A Cal Procurador els hi son requisats quasi tots els autos que els porten a Saragossa³³.

Divendres, dia 31

Al matí el Rajoler ens diu que l'emisora Radio Sevilla assegura que la premsa de Madrid pels rebels no tardara i es burla del Govern de Madrid. Es mort el rector de Bigues després de tallades les mans i els peus³⁴. Es mort també el mestre de Llisa i el seu fill al bosc; tots dos son comunistes³⁵. A la carretera de Granollers hi ha a la coneta un capella mort. A Barcelona es assassinat el president de la CNT.

A un quart de dotze d'avui 7 pistolers al·legant que venien de part del comité revolucionari saquejen a Can Barbany i s'emporten 13.000 pts i volen matar a l'amo. Els demes de la casa son tancats al menjador.

Dissabte, dia 1 d'agost

Els pistolers van a Can Barbany i s'emporten en un camió mes de 1.000 pernils. Corre el rumor de que

29 Daniel Farell era el cunyat de Josep M. Duran.

30 Es referia als estiujeants i «catòlics fervents» Lluís Pérez de Samanillo i Manuel Pérez de Olaguer-Feliu, respectivament, sobre la mort dels quals existia la sospita que hi havia intervingut la seva minyona, membre del comité revolucionari de la Garriga i coneguda llavors com «la Miliciana». Segons la *Causa general...*, consta que va intervenir directament almenys en la mort del fill, que fou detingut el 27 de juliol per quatre membres del comité i assassinat prop de la finca del Padró. El pare fou conduït a Cornellà i assassinat el mateix 27 de juliol.

31 Josep M. Clotet i Vila era, des de 1933, el director de la Caixa de Pensions a Caldes de Montbui.

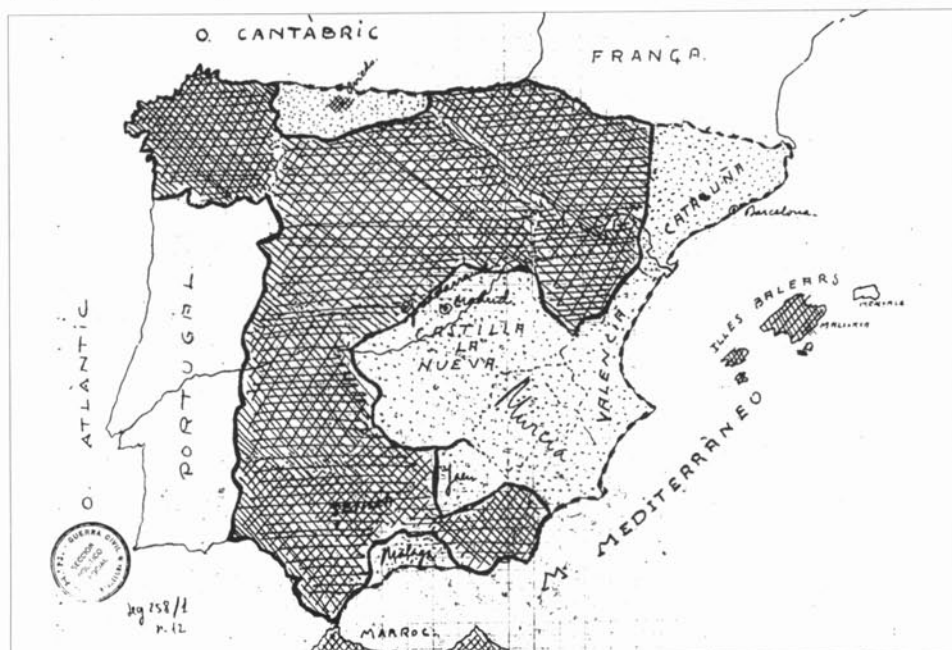
32 Sens dubte es tracta d'un rumor sense fonament.

33 Es refereix al domicili de Francesc Sagalés, el qual, a més de dirigir la seva empresa de transports, continuà encarregant-se de la procuradoria del seu sogre. Era una casa veïna a la de Josep M. Duran.

34 Segons Joan Villarroya, Mn. Francesc Saladrigas i Comas fou mort a Mollet el 2 de setembre.

35 Es podria referir al mestre Lluís Piquer i Jové, el qual van assassinar a Mollet el mateix 31 de juliol juntament amb el seus dos fills. Però no eren comunistes, sinó carlins.

El dietari anava acompanyat d'un mapa d'Espanya on estava destacada la part ocupada per l'exèrcit franquista, confeccionat probablement a partir de les notícies que Josep M. Duran podia escoltar a la ràdio.

36 Es refereix a Francesc Torras i Sayol (vegeu nota més amunt) i a Vicens Torras i Ortafà, que era veí seu. Home molt religiós, Francesc Torras es preocupà del clergat de Caldes després d'esclatar la revolució i, amb el seu veí i amic Vicens, va gestionar davant del comitè revolucionari local uns salconduits perquè sis monges amagades en un domicili a Caldes poguessin traslladar-se a Barcelona. Obtinguts els salconduits i després que aconseguissin marxar les monges, el mateix comitè s'adonà del fet i s'apressà a detenir-los. Uns deu dies més tard, el 10 d'agost, Francesc Torras i Sayol era assassinat al bosc de can Beira de Mollet, juntament amb sis altres calderins. El dia 16, el periòdic de Granollers *La Gralla* es feia ressò de la notícia amb aquestes paraules: «Trobada macabra de 7 cadàvers. Eren veïns de Caldes [...]». La relació de víctimes de la Guerra Civil a Caldes fou publicada per Andreu CANALS i TIRADO a la revista *Montbui* de 15-11-1980.

37 Fill de Francesc de Paula Torras i Sayol.

38 Josep Lamarca i Catarineu, propietari d'una farinera a Granollers, on havia estat jutge municipal durant la dictadura de Primo de Rivera, i el seu gendre, l'industrial Miquel Vila i Maynou, foren assassinats el 2 d'agost de 1936 a Lliçà d'Amunt. El fill del primer, Jaume Lamarca i Salgot, pogué escapar malferit. Segons declararia després ell mateix, tots tres foren detinguts per membres de la FAI de Granollers el mateix 2 d'agost a can Valls de Monteugues, a la Garriga, i conduïts primer a una casa de la Garriga ocupada pel comitè local. Cap al tard foren portats a un bosc proper a la casa coneguda com l'Hostal de l'Arençada, on trobaren la mort el seu pare i el seu cunyat. Ell pogué escapar «per rara casualitat» i s'amagà dins del mateix bosc. En els primers dies de 1937 va aconseguir passar al costat «nacional» (*Causa general...*).

39 L'industrial i propietari Josep Corrons i Dalmau, «catòlic fervent» i col·laborador de la parròquia, fou assassinat a Vallcàrcara el 2 de juliol per membres del comitè revolucionari de la Garriga, juntament amb el rector de l'església parroquial, mossèn Ramon Pascual i Casanovas, que s'havia refugiat en una masia del Figueró.

40 Segons Joan Garriga, foren dotze els garriguencs assassinats durant la revolució de 1936, als quals s'afegiria encara un altre mort el gener de 1939 (GARRIGA, J., *op. cit.*

Companys i Gassol han fugit en avió, rumor que es desmentit. Se senten canonades a Barcelona i tiros pel cantó de Granollers i Sabadell.

A la tarda escoltem la radio de Madrid i de Barcelona. No donen cap notícia d'importancia. Mes tard escoltem la radio Sevilla i parla en Gonzalo Queipo de Llano, cap de la sublevació. Es mostra molt optimista i dona compte de la presa de Badajoz, Càceres, Puente Genil, etc.

Diumenge, dia 2

Passem el dia amb noves sempre alarmants: escenes de pillatge, bandoleria, etc.

Anem a Can Gafa i alli ens expliquen que el Sr. Torras i el Vicens pintor a causa d'una petita qüestió relativa a les monges son fets presos encara que solsament mitja tarda³⁶.

Escoltem tambe les radios de Barcelona, Madrid i Sevilla.

Dilluns, dia 3

Al matí anem a Caldes. Avui s'ha reprès el treball. Pel carrer, però, es veuen encara nombrosos individus armats i altres que porten un mocador lligat al coll i un braçal vermell. Ens assabenten que fou agafat i conduït al comitè revolucionari el jove fejecista [Valentí] Pineda perquè pel carrer se li digué que era feixista. Fou conduït al seu domicili i se li privà que sortís de casa seva. Igualment estan privats de sortir de llur casa els escolapis, monjes que estan a l'hospital, el Sr. Torras i el jove fejecista Albert Colomer. Ens assabenten també que ahir hi hagué un tiroteig al Remei.

Escoltem al vespre Radio Sevilla i Radio Madrid. La nota destacada es el mutisme d'aquesta última.

Dimarts, dia 4

Al mati ve aqui casa la masovera de Can Gafa i ens recomana que si sabem que es certa la mort d'en Galceran els ho comuniquem ràpidament, doncs dita familia esta en el major desconsol. Com es digué, es negà rotundament la seva mort donantse la rahó que un amic den Camilo Torras de Caldes³⁷ l'havia vist al seu pis de Barcelona i inclus haver parlat amb ell. La familia, al saber aixó, anà al dit pis i no hi trobá ningú i ni els hi saberen donar rahó de que hi hagués estat. Per tant, preval la creença de la seva mort. Respecte el senyor Brustenga, diuen que encara es viu. Ens donen la nova de que avui al mati s'han trobat a l'Hostal de l'Arençada dos homes morts a la carretera. Se suposa que son els Srs. Lamarca raptats ahir o abans d'ahir del seu domicili. Treiem la creu de la capella per rahons del moment.

A la tarda se'ns confirma la mort d'en Lamarca, el seu fill i el gendre³⁸. Ens assabentem també de l'assassinat d'en Currans de la Garriga³⁹. Al vespre escoltem radio Sevilla i radio Madrid. En Queipo de Llano assegura que el dia 15 d'aquest mes ja estaria dominat i acabat el moviment. Dona compte de diferents victories. La radio de Madrid no parla de res dels fronts de lluita.

Dimecres, dia 5

Al matí estem bastant tranquils i sense cap notícia. Cal al mitjdia se senten tiros. A la tarda rebem una mala nova: a la Garriga que son ja innumbrables els crims comesos fins ara, son encara 40 els individus que estan a la llista negra⁴⁰.

A la tarda cap al vespre, el manescal de Santa Eularia tristement cèlebre, que venia a Can Plandolit de curar un bou,

rellisca amb l'auto d'en Barbany requisat pel comitè del qual ell en forma part. A Santa Eularia s'ha requisat pel comitè el blat i patates, doncs segons ell dintre 15 dies hi haurà fam. També s'han requisat les cases de pagès grans. Ens diu que tenen l'ordre de detenció dels feixistes. A Can Barbany els hi han pres 1.200 pernils.

Al vespre escoltem Radio Sevilla i Radio Madrid. La situació sembla estacionada. Es bombardejada per les forces de Queipo de Llano la escuadra del Govern que es troba a l'estret de Gibraltar.

Dijous, dia 6

Al matí el passem també bastant tranquils i escoltem la radio. Al mitjdia, quant venen del mercat de Granollers la tieta i l'avi, ens porten noves, essent les principals: la incautació de la casa d'en Pineda de Granollers i la crema de la seva capella de Can Pineda de Riells⁴¹. A Granollers encara hi han molts homes i dones de la F.A.I. armats. Corre el rumor de la dimissió de tot el govern de la Generalitat. A Can Mas estan bé, però els hi han fet molts registres⁴². Tothom esta molt espantat. Continuen els assassinats.

Al vespre escoltem la radio. La radio

Madrid dona terminantment l'ordre de que de les 10 de la nit en amunt estiguin tots els llums tancats i que no circuli cap automòvil per tal d'evitar un bombardeig. Queipo de Llano, per mitjà de radio Sevilla, dona compte de moltes victories i anuncia per avui o dema la presa de Madrid.

Divendres, dia 7

El matí el passem amb relativa tranquil·litat. A la tarda venen uns senyors a cobrar al Ventura [Ganduxer]⁴³ el batre el blat. Porten un auto que no es seu i ens diuen que el seu amo ja ha estat assassinat i ell (el que el guia) esta també requisat per tal de conduïr autos.

Ahir fou trobat a l'encreuament de la carretera de Sabadell amb la de Barcelona, a la coneta el cadàver d'un home que presentava 5 trets a la cara i altres tants al ventre. Es busca per a matar-lo en [Francesc] Estebanell⁴⁴. Els assassinats cap a Cardedeu segons diuen son terribles. Un detall sobre la mort dels Lamarca: El pare i el gendre foren morts a l'acte, però el fill quedà ferit i es pogué escapar, però moria als pocs moments. El manescal de Santa Eularia volia fer matar el secretari, però el que ho havia de portar a cap []⁴⁵

1986, pàg. 218). La Causa general... amplia el nombre de morts en la reraguarda a una vintena.

41 Pere Pineda i Carrencà, un dels més grans propietaris rurals de Riells del Fai i resident a Granollers, fou un dels principals organitzadors de la Lliga Regionalista de Granollers en els anys de la Segona República.

42 La família Mas de Palaudàries estava emparentada amb Josep M. Duran per mitjà de la seva esposa. Jaume Mas i Maspons, mort l'any 1903, havia estat un dels fundadors de la Cambra Agrícola del Vallès, i el seu germà Alfons el substituï «en aquell apostolat modest però pròdich en tota classe de beneficis que necessita la nostra <<Cambra>> y l'agricultura de la nostra comarca» (CAOV, Memòria de l'any 1906). L'any 1929 figurava com el primer contribuent de rústica del terme de Lliçà d'Amunt (Am. 1929, ACA).

43 Masover de can Plantada.

44 Empresari de Granollers. La societat Estebanell i Pahisa, dedicada al tèxtil, explotava des de l'any 1910 uns salts d'aigua a la part alta del Ter i venia energia des de Camprodon fins a Granollers, on, de la seva mà, va arribar l'energia elèctrica per primera vegada l'any 1913.

45 El diari queda interromput aquí amb una nota que assenyala que continua a la pàgina 9, la qual, però, no ens ha arribat.

La Pineda de Riells del Fai -casa pairal amb història documentada des del segle XIII-, en una carta postal d'abans de la Guerra Civil. El cos que sobresurt correspon a la capella, que fou incendiada durant la guerra.

